

**ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП (ПФГ)
PROBLEMS OF CREATION AND FUNCTIONING OF DOMESTIC
INDUSTRY-FINANCIAL GROUPS (IFG)**

Стаття присвячена проблемам та особливостям створення і функціонування промислово-фінансових груп в сучасних умовах господарювання. Охарактеризовано переваги державного регулювання діяльності цих інтеграційних утворень у країнах з розвинутою ринковою економікою. Проаналізовано дискусійні положення Закону України „Про промислово-фінансові групи в Україні”, запропоновано напрямки його удосконалення.

Ключові слова: господарські об'єднання, промислово-фінансові групи, головне підприємство та учасники ПФГ, інтеграційні утворення, група підприємств, Генеральна угода про сумісну діяльність, кінцева та проміжна продукція, транснаціональні ПФГ.

The article is devoted problems and features of creation and functioning of industry-financial groups in the modern terms of menage. Advantages of the state adjusting of activity of these educations of integrations are described in countries with the developed market economy. The debatable Law of Ukraine provisions are analysed „Industry-financial groups are in Ukraine”, directions of his improvement are offered.

Keywords: economic associations, industry-financial groups, main enterprise and participants of IFG, educations of integrations, group of enterprises, General agreement about compatible activity, eventual and intermediate products, transnational IFG.

I. Вступ. Більшість цивілізованих країн світу намагаються створити належні умови розвитку пріоритетних галузей економіки, приймають ефективні нормативні та законодавчі акти, які регламентують особливості створення та розвитку інтеграційних утворень, надаючи їм суттєву державну підтримку. Проте, більшість положень, що містить вітчизняне законодавство, створюють бар'єри для формування та функціонування різних видів господарських об'єднань. Особливого значення набуває ця проблема зв'язку із входженням України до Світової організації торгівлі.

Останнім часом посилюється мотивація підприємств до входження в ПФГ, оскільки їх розвиток дає змогу забезпечити контроль над підприємствами і фінансово-кредитними установами в інтересах налагодження вигідних технологічних і господарських зв'язків. Багатьох економічних суб'єктів приваблює перспектива спільної реалізації пріоритетних загальнодержавних програм, отримання необхідної державної підтримки, ресурсів на поповнення оборотних коштів і технічне переоснащення виробництва, освоєння довгострокових і перспективних інноваційних проектів. Тому більшість вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Уманців Г., Бабенко Г., Бабаш С., Ленський Е., Цветков В. [1,2,8,9], значну увагу приділяли перевагам, недолікам та перспективам розвитку промислово-фінансових груп. Дедекаєв В. у своїх наукових працях [4-6] досліджував світовий досвід функціонування цих інтеграційних утворень. Проте, слід глобальніше підійти до вирішення існуючих проблем, пов'язаних із законодавчим регулюванням процесу створення та розвитку вітчизняних промислово-фінансових груп.

II. Постановка завдання. Метою нашого наукового дослідження є оцінка механізмів інтеграції підприємств до складу промислово-фінансових груп; з'ясування проблемних питань законодавчо-нормативного регулювання створення та функціонування вітчизняних ПФГ та розробка науково-практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

III. Результати. Оскільки до складу ПФГ входять промислові підприємства, дослідні організації, торговельні фірми, банки та інші структури, то вони стали своєрідним каркасом ринкової економіки багатьох країн.

Існує безліч механізмів інтеграції підприємств у ПФГ. До основних з них належать такі:

- 1) холдингова форма управління акціонерним капіталом групи;
- 2) довірче управління головним підприємством акціями учасників групи;
- 3) взаємне володіння акціями учасників ПФГ;
- 4) довгострокові фінансові зв'язки;
- 5) спільне відкриття акціонерного підприємства (головного підприємства; торгового дому тощо).

1). Холдингова форма управління акціонерним капіталом групи.

Досить часто холдинг виступає як компанія, яка володіє контрольним пакетом акцій учасників об'єднання і визначає завдяки цьому стратегію групи.

Система участі в капіталі гарантує головному підприємству можливість здійснення контролю над дочірнім підприємством. Механізм узгодження інтересів учасників групи визначають такі юридичні документи, як:

— угода з фінансових питань, яка регулює інвестиційну і дивідендну політику підприємств на наступний фінансовий рік;

— договір про єдине управління, котрий чітко визначає, які функції делегуються керівництву головного підприємства, а які виконуються децентралізовано.

2). Довірче управління головним підприємством акціями учасників групи.

Як правило, таку функцію виконують трастові відділи банків. Розпорядження акціями дозволяє банкам посилити контроль над виробничими компаніями і розповсюдити його за межі їх частки участі в капіталі.

Основним джерелом поповнення траст-активів комерційних банків і здійснення фінансового контролю над нефінансовими установами є пенсійні фонди, інвестиційні та страхові компанії.

3). Взаємне володіння акціями учасників ПФГ. Взаємне переплетіння

акціонерних частей є основою єдності групи. Суть його полягає у тому, що банки володіють акціями промислових компаній, інших банків, комерційних структур, а промислові об'єднання, у свою чергу, купують акції банків. У результаті власники великих виробничих корпорацій стають співвласниками банків, комерційних структур.

Як спосіб підтримання і регулювання діяльності промислово-фінансових груп наведена форма отримала найбільше розповсюдження в Японії. Середня частка перехресного володіння акціями всередині груп Міцубісі, Міцуї, Суміто склала 28,93%; груп Фуйе. Дай-іті Канге і Санва — 16,36%, у середньому частка шести головних ФПГ — 22,65% [6].

4). Довгострокові фінансові зв'язки через кредитні відносини, які є менш жорсткою формою зв'язку в групі в порівнянні з відносинами корпоративної власності.

Фінансові зв'язки промислових підприємств і банків проявляються у тому, що останні:

- беруть на себе певні функції, а саме: ведуть розрахунки з клієнтами об'єднання, виплачують дивіденди за їх акціями і проценти за облігаціями;
- організовують фінансування із третіх джерел: шляхом створення консорціумів комерційних банків; розміщення цінних паперів групами інвестиційних банків;
- виступають фінансовими і діловими консультантами корпорації, тобто надають комерційну інформацію;
- здійснюють операції зі злиття і поглинання підприємств, реорганізації і фінансового оздоровлення об'єднань тощо.

5). Спільне відкриття акціонерного підприємства. Характерною особливістю такого механізму інтеграції є те, що учасники створюють під своєю егідою спільні компанії і розробляють спільні інвестиційні проекти для проникнення у нові сфери діяльності.

Аналіз світових тенденцій дає підстави стверджувати, що розвиток ПФГ в Україні дозволить полегшити вирішення ряду проблем, викликаних

трансформаційними процесами в економіці країни, тому в рамках ПФГ досягається:

- концентрація грошових, матеріальних, науково-технічних, трудових, інформаційних ресурсів, необхідних для закріплення тенденцій до економічного зростання та збільшення інвестицій у науково-технічний розвиток;

- підвищення економічної стабільності учасників групи у зв'язку із створенням можливостей для надання допомоги збитковим підприємствам, які є незамінними в технологічному ланцюгу виготовлення кінцевої продукції;

- можливість за рахунок високої концентрації капіталу реалізувати масштабні науково-технічні розробки, створювати найбільш складні технічні та технологічні системи;

- формування ефективного механізму самофінансування учасників ПФГ, оскільки в результаті інтеграції економічних, організаційних, технологічних та інтелектуальних потенціалів учасників ПФГ забезпечуються реальні механізми нарощування інвестиційних ресурсів для високоефективних виробництв;

- можливість формування міжнародних коопераційних зв'язків на основі створення транснаціональних промислово-фінансових груп [9].

Отже, створення таких інтеграційних утворень є необхідною передумовою розвитку як окремих галузей промисловості, так і економіки України в цілому. Тому слід приділити увагу дискусійним моментам вітчизняного законодавства, які знижують їх економічну привабливість для потенційних учасників.

Передусім необхідно розібратись у законодавчому визначенні словосполучення „промислово-фінансові групи”, зокрема, - це об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, банки, наукові та проектні установи, інші установи та організації усіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, і які створюються за рішенням уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови

економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції [7].

Проте, як свідчить світовий досвід, створення ПФГ не має на меті виконання державних програм розвитку пріоритетних галузей, а в основному – отримання певних економічних вигод від такого об'єднання. Тому у Законі логічно було б передбачити також можливість створення ПФГ для реалізації власних інтересів учасників. Викликає також сумніви доречність встановлення термінів функціонування цих інтеграційних утворень.

У Японії, наприклад, стимулюється інвестування науково-технічних розробок. На початковому етапі становлення японських промислово-фінансових груп їх економічною стратегією було придбання іноземних винаходів. Однак, після зміцнення позицій американських та європейських технічних виробів японські фінансово-промислові групи перейшли до створення власних передових технологій. Зазначений факт відіграв значну роль у тому, що сьогодні Японія за загальним рівнем економічного розвитку випередила Великобританію, Францію, Німеччину. Вона посідає перше місце за обсягами експорту товарів і капіталу [6].

Корейські фінансово-промислові групи також зосереджують увагу на виготовленні наукомісткої продукції. Державна політика надала пріоритет використанню непрямих важелів регулювання економіки. Тому зростають обсяги науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт. У складі фінансово-промислової групи формуються науково-дослідні інститути, тому їх називають фінансово-науково-промисловими групами (ФНПГ). Нині на світовому ринку корейські ФНПГ суттєво потіснили американські, японські та західноєвропейські транснаціональні компанії [5].

У Німеччині є ряд фінансово-торгівельних груп (ФТГ), які включають середні і дрібні торгівельні підприємства у невеликих містах. В свою чергу, ФТГ підпорядковують собі промислові підприємства [4].

Найбільш дискусійним питанням, яке логічно впливає із визначення промислово-фінансових груп, є обмеження сфери діяльності його головного

підприємства. Зокрема, ним не може бути торгівельне підприємство, транспортне, підприємство в сфері громадського харчування, побутового обслуговування, матеріально-технічного постачання, банк, фінансово-кредитна установа.

На наш погляд, таке обмеження невиправдано. Адже більш доцільно створювати саме фінансово-промислові групи на чолі з фінансовими установами. Таким чином, ці інтеграційні утворення дали б можливість залучати і акумулювати кошти, розробляти інвестиційну політику та здійснювати ефективні капіталовкладення. Досвід показує, що найперспективнішими є ті господарські об'єднання, які очолюються банками, оскільки активно застосовують різноманітні важелі прямого та фондового інвестування, ефективно управляють корпоративними фінансами та інвестиційними проектами.

Крім того, існують значні труднощі у реєстрації промислово-фінансових груп, які роблять їх непривабливими не лише для великих, але й для середніх підприємств. Це призвело до створення ПФГ, що офіційно незареєстровані (Інтерпайп, Укрсіббанк, Приватбанк тощо). Обсяги реалізації кінцевої продукції та принципи їх функціонування відповідають встановленим законодавством вимогам, проте, реєструватись та працювати у даному правовому полі вони не поспішають. На жаль, в Україні на основі постанови Кабінету Міністрів України діє лише одна ПФГ – „Титан”, яка покликана реалізувати Комплексну програму розвитку кольорової металургії України.

Варто також уточнити особливості сплати державного мита при реєстрації промислово-фінансової групи. Цей платіж перераховується не за державну реєстрацію нового платника податку, а „за прийняття проекту створення ПФГ до розгляду КабМінУ”, що, на нашу думку, є некоректним.

Слід звернути увагу і на найменування промислово-фінансових груп, адже, у відповідності до Закону України „Про промислово-фінансові групи в Україні” (далі – Закону) у назвах інших суб'єктів підприємницької діяльності забороняється вживання „промислово-фінансова група „ПФГ”. Проте, існують

господарські об'єднання, які частково використовують дане словосполучення, тим самим створюючи імідж глобального інтеграційного утворення.

У відповідності до Господарського кодексу [3] процедура реєстрації господарського об'єднання аналогічна до заснування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Проте, положення Закону свідчать про те, що самостійна юридична особа – промислово-фінансова група – навіть після офіційної реєстрації не створюється. Необхідно законодавчо узгодити ці протиріччя.

Крім того, оскільки головне підприємство і учасники ПФГ зберігають статус юридичної особи, то і мають незалежність у здійсненні виробничої, господарської та фінансової діяльності відповідно до Закону та укладеної Генеральної угоди про сумісну діяльність.

Однак, слід зазначити, що надання п.1 ст.2 Закону підприємствам-учасникам ПФГ виробничої та фінансової самостійності не відповідає вимогам п.5ст.3 про необхідність затвердження постановою КМУ вичерпного переліку найменувань кінцевої продукції ПФГ, а також п.3 ст.5, яким передбачено державне регулювання цін на кінцеву продукцію промислово-фінансової групи.

IV. Висновки. Отже, завдяки створенню дієвих, потужних та ефективних промислово-фінансових груп можна вирішити низку проблем стосовно розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України вцілому. Проте, для поліпшення інтеграції підприємств-учасників до складу ПФГ необхідно переглянути ряд положень вітчизняного законодавства, створити реальну державну підтримку їх функціонуванню.

Література

1. Бабаш С.И. Проблемы создания финансово-промышленных групп в условиях перехода к рыночным отношениям. – Донецк: Техника, 1996. – 162с.
2. Бабенко Г. Створення ПФГ – один із напрямків структурної трансформації промислового комплексу // Економіст. – 2000. - № 9. – С.17-21.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. №436-IV. – К.: Відомості Верховної Ради, 2003. - №18. – 144с.
4. Дедекаєв В. Фінансово-промислові групи: Німецький досвід // Діло. – 1994. - №37. – С.3.
5. Дедекаєв В. Фінансово-промислові групи: південнокорейський феномен // Діло. – 1994. - №36. – С.12.
6. Дедекаєв В. Фінансово-промислові групи: Японський досвід // Діло. – 1994. - №39. – С.3.
7. Закон України „Про промислово-фінансові групи в Україні” // Галицькі контракти. – 1996. - №22. – С.55-57.
8. Ленский Е.В., Цветков В.А. Транснациональные финансово-промышленные группы и межгосударственная экономическая интеграция: реальность и перспектива. – М.: АФПИ еженедельника «Экономика и жизнь», 1998. – 296с.
9. Уманців Г.В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 429с.

Надійшла до редколегії 10.03.08 р.

Стаття рекомендована до друку

д-ром екон. наук, проф. А.О.Зайнчковським